

ІННОВАЦІЙНО-ВІДТВОРЮВАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті визначено сутність інноваційно-відтворювального підходу до управління регіональним економічним розвитком. Обґрунтовано основні елементи механізму підвищення ефективності функціонування регіонального інноваційного комплексу. Визначено фактори, які впливають на реалізацію державної інноваційної політики, розкрито її регіональні особливості.

Ключові слова: регіон, відтворювальний процес, регіональний інноваційний комплекс.

The article outlines the nature of innovative approaches to reproductive management of regional economic development. Substantiate the basic elements of a mechanism to enhance the functioning of regional innovation complex.

Factors affecting the implementation of State policy, disclosed its regional peculiarities.

Key words: Region, reproductive process, regional innovative complex

В статье раскрыта сущность инновационно-реновационного подхода к управлению региональным экономическим развитием. Обоснованы основные элементы механизма повышения эффективности функционирования регионального инновационного комплекса. Определены факторы, которые влияют на реализацию государственной инновационной политики, раскрыты ее региональные особенности.

Ключевые слова: регион, реновационный процесс, региональный инновационный комплекс

Вступ. Стратегія економічного і соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» передбачає глибоку модернізацію економіки, підвищення її конкурентоспроможності на основі структурно-інноваційної моделі економічного зростання, інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва, утвердження України як високотехнологічної держави. Визначальним чинником економічного розвитку та подолання наслідків фінансової кризи є зростання інноваційного потенціалу на заздалегідь визначених державою пріоритетних напрямках науко-

во-технічного прогресу, організаційне забезпечення реалізації інноваційної стратегії з боку держави, формування ринково орієнтованої національної інноваційної системи.

Проблемам активізації відтворювального процесу у економіці та інноваційної діяльності в Україні присвячені наукові праці Бубенка П., Бажала Ю., Краснокутської Н., Ландика В. та ін.

Метою даної статті є обґрунтування сутності інноваційно-відтворювального підходу до управління економікою на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день українська економіка є надзвичайно енерго- та ресурсозатратною, структуру національного продукту визначають виробництва з низьким рівнем доданої вартості, невисоким залишається інноваційний потенціал.

Складними залишаються також передумови для активізації відтворювального процесу, оскільки сучасна інвестиційна діяльність в Україні суттєво не впливає на динаміку технологічної модернізації національної економіки. Сучасна динаміка економічних процесів не ґрунтується на оновленні технологій та інноваціях, які в сучасному світі забезпечують конкурентоспроможність національних економік. Потенціал зростання інвестиційного імпорту та високих темпів приросту продукції машинобудування майже не спрямовується на оновлення виробничих потужностей. За існуючої інтенсивності оновлення основних засобів у промисловості на рівні 4—5 % за рік та ступеня зношеності близько 60 %, для повної заміни виробничого апарату потрібно не менше 25—35 років, що не відповідає потребам швидкої модернізації виробництва, загрожує падінням ефективності виробництв та продуктивності праці, зростанням імовірності техногенних катастроф [1, с. 83].

Незважаючи на позитивну динаміку зростання валового внутрішнього продукту протягом 2002 — I півріччя 2008 рр., частка вітчизняної наукоємної продукції у структурі ВВП майже не змінилася — вона становить близько 6 %. Саме тому доцільним є використання нових інноваційно-відтворювальних підходів до управління регіональною економікою.

Сутність інноваційно-відтворювального підходу в управлінні економікою полягає у частковій зміні структури господарського комплексу регіонів із акцентуванням уваги на галузях спеціалізації та формуванням регіональних інноваційних комплексів (як складових національної інноваційної системи) для їх прискореного розвитку.

Таблиця 1

**СТРУКТУРА ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМИ
УКЛАДАМИ ВИРОБНИЦТВА ЗА РЕГІОНАМИ [2; 5, С. 512]**

Технологічний уклад	Характеристика	Питома вага у структурі виробництва, %	Основні представники
III	Низькотехнологічні галузі промисловості: паливна, вугільна та скляна промисловість, чорна металургія	49—53	Донецька, Луганська, Полтавська, Запорізька, Львівська
IV	Середньо та низько технологічні галузі промисловості: кольорова металургія, хімічна та нафтохімічна промисловість, суднобудування, машинобудування (без виробництва електричного та електронного устаткування), харчова, деревообробна, борошномельно-круп'яна та комбікормова промисловість	40	Майже всі області (крім Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Херсонської, Чернівецької, Чернігівської)
V	Середньо та високотехнологічні галузі промисловості: електротехнічна, верстатобудівна, інструментальна, авіаційна та поліграфічна промисловість	6—8	Київська, Харківська, Львівська
VI	Високотехнологічні галузі промисловості: біотехнології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі та інтегровані високошвидкісні транспортні системи	1—3	Київська, Харківська, Львівська

Це дозволить, спрямовуючи інноваційні, трудові та грошово-кредитні ресурси у підприємства галузей спеціалізації, активізувати відтворювальні процеси на якісно новій технологічній основі.

В процесі управління економікою на основі даного підходу необхідно є концентрація фінансових, інтелектуально-трудоових та інших видів ресурсів на реалізацію потенціалу галузей спеціалізації та обслуговуючих їх виробництвах. Органи державної та регіональної влади повинні широко використовувати усю сукупність заходів державної підтримки, особливу увагу приділяючи

пільговому кредитуванню, участі у фінансуванні інвестиційних проєктів, частковому зменшенню податкового навантаження.

Застосування зазначених заходів підтримки є, на нашу думку, виправданим у випадку дотримання наступних принципів:

— ефективного розвитку — пільгове кредитування та спрямування інвестицій за рахунок державного та регіональних бюджетів на фінансування відтворювальних процесів повинно відбуватися в обмін на передачу частини прав власності. Потенційна можливість переходу підприємства у власність держави повинна, на нашу думку, стимулювати керівництво суб'єкта господарювання до ефективної господарської діяльності;

— мотивації — суб'єкти господарювання, які ефективно використовують надані державою ресурси повинні мати першочергове право отримати додаткове фінансування або преференції. Показниками ефективності у даному випадку, крім прибутковості та рентабельності, можуть виступати кількість новостворених робочих місць, коефіцієнт енергомісткості та інноваційності продукції тощо;

— соціальної спрямованості — фінансування інвестиційних проєктів за рахунок державних та регіональних бюджетів та часткове зменшення податкового навантаження повинно здійснюватися у випадку не вивільнення робочих місць у перерахунку на повну зайнятість та утримання рівня заробітної плати у розмірі не меншому за середній по галузі.

Активізація інноваційних процесів у рамках вищезазначеного підходу до управління економікою регіону полягає у прискореному розвитку РІК як складового елемента національної інноваційної системи.

Регіональний інноваційний комплекс (РІК), як невід'ємна частина національного (НІС), відображає регіональні аспекти управління інноваційними процесами (традиції, досвід, масштаби економіки), які реалізуються через взаємодію їх учасників (інноваційних процесів) у формі прямих і зворотних зв'язків між ними.

При цьому НІС як системне ціле повинно характеризуватися єдністю законодавчої бази та її бюджетної політики, а гнучкість цієї системи, необхідні для своєчасної адаптації до динамічних внутрішніх та зовнішніх умов та викликів, мають забезпечуватися шляхом децентралізації управління, організації багатьох центрів аналізу і реагування [3, с. 34].

Основні його елементи — науково-технічна сфера, інноваційна інфраструктура, підприємства, власники інтелектуальних і матеріальних ресурсів функціонують ізольовано один від одного,

що не сприяє структурним змінам в економіці. Діюча в Україні система державних наукових і науково-технічних програм не забезпечує коопераційних зв'язків між науковими організаціями, установами освіти і підприємствами. Не сприяє ефективній координації наукових досліджень, консолідації фінансових ресурсів держави для реалізації комплексних міжгалузевих науково-виробничих проектів розпорощення бюджетних коштів на розвиток науки серед великої кількості розпорядників — міністерств і відомств. Не знайшли необхідного розвитку мережеві організаційно-економічні структури (кластери, промислово-фінансові групи, холдинги тощо), які сприяли б взаємодії технологічно пов'язаних підприємств, наукових установ, фінансових інститутів на регіональному рівні. Недостатньо ефективно працюють 16 технологічних парків, створених на території України. За перше півріччя 2008 року виконувалося 26 проектів, у які інвестовано 5,8 млн грн, загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції (з ПДВ) склав 1,5 млрд грн.

Регіональний розподіл частки інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості вказує на існування суттєвих диспропорцій та суперечливий характер їх динаміки.

Так, протягом 2006—2007 років зростає частка інноваційно активних підприємств у Івано-Франківській до 30,6 %, Вінницькій до 23,9 %, Волинській до 19,8 %, Чернівецькій до 17,4 %, Чернігівській до 15,5 %. Традиційно високим є значення даного показника у м. Києві — 33,4 %, Харківській області — 18,0 % [4].

Суперечливість регіональної інноваційної активності полягає у тому, що питома вага підприємств, які впроваджували інновації більшості економічно розвинених регіонів із значним науковим потенціалом (Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Полтавська, Запорізька області) є нижчою за середній рівень по Україні. Натомість суб'єкти господарювання економічно слабозвинених регіонів продемонстрували високу інноваційну активність. На нашу думку, не можна погодитися із твердженням [5, с. 506], що суттєве зростання частки інноваційно активних підприємств у Івано-Франківській, Вінницькій, Волинській та інших областях із незначним промисловим та науковим потенціалом пов'язано із масштабною технологічною модернізацією, розвитком об'єктів інноваційної інфраструктури тощо. Скоріше, це спричинено змінами у методології обліку інновацій, включенням до їх складу організаційних та маркетингових інновацій.

Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо регіональний інноваційний комплекс розглядати як сукупність підприємств, нау-

ково-освітніх, фінансових установ та органів влади певного регіону, взаємодія яких забезпечує реалізацію повного інноваційного циклу або окремих його етапів.

У даному контексті підприємства можуть виступати як споживачі інновацій, так і їх продуценти (конструкторські відділи). Науково-освітні установи — базовий, системоутворюючий елемент регіонального інноваційного комплексу на основі якого повинен відбуватися процес утворення та поширення інновацій.

На базі науково-освітніх установ доцільною є організація функціонування: лабораторій фундаментальних та прикладних досліджень, конструкторських розробок, патентно-ліцензійних центрів, регіональних центрів наукової експертизи, центрів підготовки та перепідготовки спеціалістів інноваційного бізнесу та центру трансферу технологій.

Фінансові установи можуть бути представлені інноваційними фондами, банками, коучинговими фірмами, основним завданням яких є фінансування (або залучення коштів) проектів.

Основною функцією органів регіональної влади у цій сфері є координація та організація взаємодії вищезазначених елементів регіонального інноваційного комплексу.

Ми вважаємо, що органи регіональної влади повинні виконувати також й управлінські функції у рамках РІК.

Діяльність органів регіональної влади у цій сфері повинна характеризуватися якомога більшим рівнем децентралізації, що однак, не виключає необхідність узгодження із пріоритетами державної інноваційної політики.

Як зазначає колектив авторів [3, с. 35], мова йде про формування на географічному полі регіону сучасної моделі горизонтально інтегрованого мережевого комплексу, коли внутрішньорегіональна диференціація є вирішальним аргументом інноваційного розвитку його суб'єктів.

На першому етапі функціонування РІК доцільною є концентрація та спрямування інтелектуальних ресурсів на вирішення проблем інноваційного забезпечення галузей, як не втратили потенціалу розвитку.

На цьому ж етапі доцільним є організація виробництва наукоємних промислових товарів. Прискорити інноваційно-відтворювальні процеси, у даному контексті, можна за рахунок створення повних технологічних циклів, зміцнення міжгалузевої кооперації, орієнтації на сегменти зовнішнього ринку, на яких можна швидко реалізувати конкурентні переваги.

На наступному етапі функціонування РІК необхідним є поступове зростання частки ресурсів, які доцільно спрямовувати на проведення досліджень та організації виробництва на основі п'ятого та шостого наукових укладів.

Цьому буде сприяти й те, що перехід на модель економічного зростання, засновану на дотриманні принципів підтримки інноваційного підприємництва та широкого використання у виробничій сфері нових технологій і результатів науково-технічної діяльності, вимагає принципово нового підходу до створення інформаційної інфраструктури суспільства.

Висновки. Основні напрями подальшого розвитку механізмів активізації інноваційної діяльності та відтворювального процесу в Україні пов'язані з удосконаленням планування інноваційного розвитку та механізму конкурсного відбору інноваційних проєктів, реалізацією інших заходів спрямованих на підвищення ефективності функціонування регіональних економічних комплексів.

Література

1. Україна в 2007 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2007. — С. 83—84.
2. Денисенко М., Гречан А. Теоретичні основи структурно-інноваційної моделі економічного зростання / М. Денисенко, А. Гречан // Вісник ТАНГ. — 2005. — № 1. — С. 18.
3. Бубенко П., Гусєв В. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем в Україні / П. Бубенко, В. Гусєв // Економіка України. — 2006. — № 8. — С. 34.
4. Соціально-економічне становище України у 2008 році: Аналітична доповідь — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/d012009.rar>
5. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2008. — С. 506, 512.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2010 р.